

ชื่อเรื่อง ภูมิปัญญาไทยในการนำพืชสมุนไพรมาใช้ตามวิถีไทย
คณะผู้วิจัย ดร.ภทรพร ยุทธาภรณ์พิณีจ และคณะ
ปีที่แล้วเสร็จ 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศึกษาภูมิปัญญาไทย ค้นหาความเป็นมาและเหตุผลของการนำสมุนไพรมาใช้ตามวิถีชีวิตแบบไทยด้านวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม และเพื่อรวบรวมภูมิปัญญาไทยในเรื่องการนำสมุนไพรมาใช้ตามวิถีชีวิตแบบไทยมาจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ใช้ในการสืบค้นอ้างอิงต่อไป และจัดทำเป็นฐานข้อมูล ตลอดจนค้นหาข้อมูลสู่ชุมชนด้วยการแนะนำให้ชมรมแพทย์แผนไทย/หมอสุมุนไพรและผู้สนใจได้ใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล วิธีการวิจัยเป็นการศึกษาเชิงประยุกต์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรตามวิถีไทย และดำเนินการสนทนากลุ่มแบบเจาะลึกกับกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม กลุ่มผู้มีความรู้ด้านสมุนไพร เพื่อศึกษาภูมิปัญญาไทยในการนำสมุนไพรมาใช้ ตลอดจนค้นหาความเป็นมาและเหตุผลในการนำสมุนไพรมาใช้ตามวิถีไทย และกลุ่มประชาชนทั่วไป 3 วัยอายุ ได้แก่ วัยรุ่น วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ เพื่อศึกษาว่ายังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญาอยู่หรือไม่ และการสืบทอดสอดคล้องกับผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรหรือไม่อย่างไร โดยทำการศึกษาในจังหวัดนครปฐม จันทบุรี สุรินทร์ อุบลราชธานี เชียงใหม่ และจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้วนำมาวิเคราะห์แยกหมวดหมู่ตามการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และนำมาจัดทำฐานข้อมูล หลังจากนั้นจะทำการค้นหาข้อมูลให้กับชมรมแพทย์แผนไทยสมุนไพร ตะบันไพร จังหวัดสุรินทร์ต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการสนทนากลุ่ม พบว่า กลุ่มผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรมีความรู้ในการนำพืชสมุนไพรมาใช้ตามวิถีแบบไทยด้านวัฒนธรรมประเพณีในด้านการบริโภคอาหารไม่แตกต่างกันมากนัก แม้แต่ชาวไทยมุสลิมก็มีการใช้สมุนไพรเพื่อการบริโภคไม่แตกต่างจากการบริโภคของชาวไทยพุทธในด้าน ประเพณี พิธีกรรมของชาวไทยมุสลิมมีความแตกต่างจากชาวไทยพุทธ โดยชาวไทยมุสลิมเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกตามหลักศาสนาอิสลามพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าเป็นผู้กำหนด จึงไม่มีพิธีกรรมซึ่งเป็นความเชื่อในเชิงไสยศาสตร์หรือจิตวิญญาณเช่นชาวไทย จึงไม่มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในส่วนนี้ ส่วนการสืบทอดภูมิปัญญาไทย รัฐบาลและหน่วยงานราชการทุกภาคส่วนควรมีนโยบายการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์แผนไทย กลุ่มประชาชนทั่วไป ชาวบ้านในท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังคงบริโภคพืชผักสมุนไพร และรู้จักชนิดของพืชผักสมุนไพร และมีการนำสมุนไพรมาประกอบพิธีกรรมหรือความเชื่อเรื่องไม่มงคล แต่เป็นความรู้ที่ผิวเผิน ส่วนการใช้สมุนไพรเพื่อสุขภาพจะเน้นเรื่องความสวยงามมากกว่าการป้องกัน ส่งเสริม รักษา หรือฟื้นฟูสุขภาพ

2. สังคมไทยมีการความผูกพันกับพืชผักสมุนไพร มีการนำพืชผักสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ทั้งในรูปของการนำมาใช้ในการบริโภค ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพ หรือเป็นยารักษาโรคต่างๆทั้งภายในและภายนอกร่างกาย ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น นำมาสร้างเป็นที่อยู่อาศัย ทำเครื่องนุ่งห่ม เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องหอม เครื่องสำอาง ใช้เป็นยาฆ่าแมลงปราบศัตรูพืช นอกจากนี้ พืชสมุนไพรยังมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการดำเนินชีวิตของคนไทย ดังจะเห็นได้จากแนวคิดเรื่องการกินอาหารเพื่อการปรับธาตุ ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามและข้อแนะนำในการบริโภคอาหาร แบบแผนความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเพื่อสุขภาพ ความเชื่อเกี่ยวกับมงคลที่เกิดจากต้นไม้ มีการกำหนดเงื่อนไขในการปลูกต้นไม้เพื่อเสริมความเป็นมงคล เช่น วันปลูก ตำแหน่งหรือทิศที่ปลูก เวลาในการปลูก รวมถึงการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในประเพณี เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน สมุนไพร วิถีไทย

Title: Thai wisdom in utilizing herbs the Thai way

Researchers: Dr. Phattarapon Yutthaponpinit and others

Year: 2012

Abstract

This research aims to 1) study the origin and causes of all herb usages in Thai culture, tradition, and rituals; 2) to compile herb usages and applications in all Thai way of life into database literature for future reference; 3) to share knowledge with community of herbal practitioners and users.

Methodology: applied research. There are two parts which involve data collection on Thai herb knowledge and usage available in printed forms and on the internet; and conduct in-depth interviews with herb experts and general population. The purpose for interviewing is to gain a holistic view of herb usage among different age groups residing in Nakhonpathom, Chantaburi, Surin, Ubonratchathani, Chiangmai, and Nakornsrihammarat. Then categorize collected wisdom according to applications.

Research findings:

1. Herb usage in Thai food culture are not significantly different among religious groups and areas of residency, but different in rituals and ceremony herb usage. Buddhists and Moslems have similar way of consuming and cooking herbs. As for ceremonies, herbs are used frequently in Buddhist ceremony for spiritual purpose. Rural and urban community differs in general consumption. People in rural area know, consume, and conserve herbs in parts of rituals and basic beliefs.

2. Thai society and herbs are closely associated. Herbs are applied in all aspect of daily living i.e. food, medicine, cosmetics, and repellent. Herbs also have an evident influence in Thai food culture especially in eating according to physical element makeup, food beliefs and taboo. Herb and health are evident in Thai belief in herb planting for good luck, and herbs for emotional and spiritual strength. Herb usage for cosmetics is popular nowadays.

Key words: Thai wisdom, Rural wisdom, Herbs, Thai ways